

באופן שהצורה תשאר צרה ולא תטבע בחומר, זה אי אפשר כי אם על ידי שמחה, כמו שכתב הרב ז"ל בסידור בכוונת המקוה, ששמחה היא דבר למעלה מן ההפכים, כמו שנראה בחוש שאדם בעת שמחתו סובל גם שונאו יע"ש...!

טעם המצוה לשמח חתן וכלה, דהנה העיקרים כתב דשמחה נותנת קיום לדבר, והאדם על ידי הנשואין נעשה שיהיה קיום למינו לעד, כמו שאומרים בשבע ברכות 'והתקין לו ממנו בנין עדי עד' — על כן באה המצוה לשמחם, למען יהיה קיום לעד.

עוד טעם לשמחה, על פי מה שאמר הרבי מלובלין זצלה"ה הפירוש משנכנס אדר מרבין בשמחה — היינו שמרבים הסטרא דקדושה על ידי השמחה, ואב ממעטין בשמחה — שממעטין הסט"א על ידי השמחה. ולפי זה יש לומר גם כן בכל ענין ששייכת בו גם שמחה גשמית צריכין שמחה, וע"י השמחה משפילין את כח הגשמי שלו ששרשו בסט"א עד שתשאר רק המצוה לבדה מטוהרה בלי תערובת.

ענין שבע הברכות — כי שבעה הוא מספר כללי, ואדם בעת הנשואין נעשה איש כללי, כאמרם ז"ל (ר"ה לב): כיון דאתי רבים מינה כרבים דמיא, ועל כן מתיחס אליו מספר שבע ברכות, היינו כדי שהכח הכללי שבו יתברך בקרבו צריכין לזה שבע ברכות. (מתוך שם משמואל — תבא תר"ע)

דף יח

וליתני מודה רבי יהושע באומר לחבירו מנה לויתי ממך ופרעתיו לך שהוא נאמן' — לכאורה קשה הלא נאמן מעיקר הדין ולא משום 'מיגו', שהרי כופר הכל הוא, ומה שייך לומר בזה 'ומודה רבי יהושע'. ואפילו למאן דאמר המלוה את חבירו בעדים צריך לפרעו בעדים, נראה שזה רק כשאומר לו ראה שבעדים הלוויתך, בעדים פרע לי, אבל הלווה בפני עדים שנכחו באקראי בשעת ההלוואה, נראה שאין צריך לפרעו בעדים, ונאמן ב'פרעת' בלא מיגו ד'לא הלוויתני'. ושמה יש לדחוק שהקושיא היא ליתני בשאומר מנה הלוויתני בייחוד עדים ופרעתי, שאז נאמנותו אינה אלא מכח 'מיגו' למאן דאמר צריך לפרעו בעדים. (עפ"י חדושי בית מאיר)

זרבי אליעזר בן יעקב לית ליה משיב אבידה פטור? — אמר רב: בטוענו קטן' — ואם תאמר, מעתה יקשה (לפרש"י) מדוע לא שנינו ומודה רבי יהושע באומר מנה לאביך בידי והאכלתיו פרס בלא שטוענו, אבל בטוענו — חייב, ואליבא דרבי אליעזר בן יעקב. ויש לומר, לפי שבאופן זה פטור משבועה משום שהוא כמשיב אבידה ופרש"י משום תקנת חכמים שהמוצא מציאה לא ישבע, ואם כן אין אנו שומעים מדין זה שמודה רבי יהושע ב'מיגו' בלא השבת אבידה משום שאין שור שחוט לפניך. (עפ"י חדושי בית מאיר).

ומהרש"א תירץ שאי אפשר לשנות באופן זה משום הסיפא, כי גם אם יש עדים צריך להיות פטור משום שהוא כמשיב אבידה, וכמו שכתבו התוס'. (וע' תירוצ' נוסף במהרש"ל. ומשמע לכאורה שחולק על מהרש"א וסובר שלפרש"י כשיש עדים חייב ודלא כתוס'. אך י"ל דהיינו דוקא לרבי יהושע דלית ליה מיגו בעלמא כשיש תביעה ושור שחוט וכדפרש"י לעיל, אבל כשיש עדים הרי שור שחוט לפניך וחייב, ואולם להלכה יתכן שפטור אף לפרש"י. וזה דלא כהר"ך (ח"מ פה ס"ק נה) שכתב שלדעת רב האי גאון ביש עדים חייב שבועה. ע' בכל זה בשו"ת שבט הלוי ח"ד קצו).

'מפני מה אמרה תורה מודה במקצת הטענה ישבע...' — ע' תוס'. ולכאורה איכא לפרושי מפני מה לא נימא המוציא מחברו עליו הראיה. (הערת הגר"א נבנצל שליט"א)

(ע"ב) 'אבל בבנו מעיז' — פירש הרשב"א (בפ"ה דגטין) משום שבכנו אי אפשר שידע כברי גמור, שאינו בקי בעסקיהם ושמא יש לו ממון ביד שכנגדו וכד'.

'כיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד'

רש"י כתב שמקור דין זה הוא מן הכתוב אם לא יגיד — הגדה אחת במשמע. ובראשונים ישנן דרשות נוספות. והריטב"א כתב שלומדים זאת מהכתוב על פי שנים עדים יקום דבר, ואם יכולים היו לחזור, היאך יקום דבר?

כמה מן הראשונים והפוסקים (הר"ן בתשובותיו לד, מז; שו"ת מהרי"ק לג; חוות דעת קפה, ה ועוד) כתבו שדין זה קיים גם בעד אחד המעיד באיסורים, שכיון שהגיד (בבית דין) אין יכול לחזור מדבריו, הגם שיתן אמתלא והסבר לעדותו הראשונה. והיו שהעירו על מקורו של דין זה, הלא אם לא יגיד נאמר בשני עדים בלבד? (כנה"ג כט, ה). אולם לפי דברי הריטב"א יש לומר מצד הסברה, שהוא הדין בכל נאמנות של עד, לאו דוקא בשני עדים. ובפרט לפי מה שכתב הרמב"ם (הל' סנהדרין טז) שעד שהעיד על חתיכה שהיא אסורה באיסור לאו, האוכלה ילקה עליה, שהאיסור — על פי עד אחד יחזק, ואי אפשר להעניש אלא אם כן האיסור קבוע ומוחלט. (אמרי בינה — עדות טז; קובץ הערות — עת. וע' זכר יצחק ח"ב יג, ב).

יש מי שהקשה (קובץ הערות שם) על הריטב"א, הלא גם עלולים לבוא עדים ולהכחיש את הראשונים, ואין על פי כן אין זו סתירה ל'יקום דבר' ולמה נאמר שחזרת העדים מדבריהם מהוה סתירה ל'יקום דבר'? ותיירך, שסובר הריטב"א שאם היתה מועילה חזרת העדים מדבריהם, הרי שהם עוקרים דבריהם הראשונים מכל וכל, ולא היינו מתחשבים אלא בדבריהם האחרונים. מה שאין כן בהכחשת עדים אחרים, שאין לנו אלא ספק בדבר, ואין זו עקירה מעיקרא. (ואף שיש אפשרות להזמה, הזמה חידוש הוא, ואין לחוש לה טרם היתה). ואמנם דבר זה שנוי במחלוקת אחרונים — האם לולא דין 'אין חוזר ומגיד' היינו מקבלים את העדות האחרונה כודאי מוחלט, או היה כאן 'תרי ותרי', כי אין עדיפות לגרסתם האחרונה יותר מן הראשונה. (ע' בהפלאה ובבית יעקב כאן; תומים — כללי מיגו נא, ועוד).

'עדים החתומים על השטר — נעשה כמי שנחקרה עדותן בבית דין'

המהרי"ק (בשורש טז) רצה להוכיח מכאן שבכל מקרה של שטר חתום, אף ב'דין-מרומה' — היינו שקיימת ריעותא בכשרות השטר וחשש רמאות — אין לדיין לחקור את העדים, שהרי גם כאן העדים טוענים על כשרות השטר, ואין חוששין לדבריהם כלל.

אולם, מסיים המהרי"ק, שהרא"ש בתשובה כתב להפך, שכל שיש סיבות לחוש לדין מרומה, צריך דרישה וחקירה גם בשטר חתום. 'זאע"ג דפרק ב' בכתובות מוכח דלא, ואפילו במקום שיש לחוש לרמאות, ואפילו העדים עצמם מכחישינן? פשיטא דרבינו אשר (=הרא"ש) ידע לההיא סוגיא טפי מינן'. ובוזה חתם תשובתו, וסתם הדברים ללא פרוש.

ובספר 'מחנה אפרים' (עדות כ) הסביר לחלק, שכל דברי הרא"ש אינם אמורים אלא כשיש ריעותא לבית הדין ללא דברי העדים, אך אם העדים יוצרים את הפקפוק, אין משגיחין בדבריהם כלל, כמבואר בסוגיתנו.

'ספר שאינו מוגה' — 'פרש"י: ספר תורה, נביאים וכתובים. ואפשר שפירש כך משום דבימי רב אמי לא היה להם כתובים ספרים אחרים. ולא למעט ספרים המצויים לנו עתה. דאם נמצא טעות בגמרא או

בספר מפוסקים, יבוא להתיר האסור ולאסור את המותר ולזכות את החייב ולחייב את הזכאי, ואין לך עולה גדולה מזו'. (רא"ש).
ואולם יש ראשונים שסוברים שעיקר ההקפדה על ספר תורה בדוקא. (ע' שטמ"ק מ"י בן מגאש; מנחת חינוך (מוסד השבת 'הכותב' ו) בדעת הרמב"ם).

*

אם לוא יגיד ונשא עונו. 'לוא' — מלא ו'. קרי: 'אם לו יגיד', פרוש, שכבר הגיד לו, שוב אינו חוזר ומגיד. (בעל הטורים ויקרא ה,א)

דף יט

'עדים שאמרו להם חתמו שקר ואל תהרגו — יהרגו ואל יחתמו שקר' — כלומר, לאו מדינא קאמר, אלא לפי נוהג שבעולם קאמר, דלפי נוהג שבעולם, מפני שמכוער להם עדות שקר, מוסרים עצמם למיתה ונהרגים ואינן חותמין שקר...'. (חידושי רבנו קרשקש וידאל. וקרוב ללשון זו יש בחידושי הריטב"א חב"ו, ובחידושי הרא"ה רבם). וקרוב לזה פירש הרמב"ן, שמדת חסידות היא ולא מדינא. ויש מי שכתב שלרבי מאיר מלבד שלש עבירות גם בגזל הדין הוא יהרג ואל יעבור. (מובא בשטמ"ק. והרמב"ן והרשב"א דחו פירוש זה. וע"ע מבואר בב"ק ס (חוברת יז) אודות פיקוח נפש על ידי לקיחת ממון מאחרים. וע"ע בספר אוצר המלך ו-ז).

'לעולם דקאמרי עדים... ודקאמרת אמאי לא מהימני — כדרב כהנא דאמר רב כהנא אסור לו לאדם שיששה שטר אמנה בתוך ביתו...'. — אם תאמר, מדוע לא אמרו כמו כן גבי המלוה, שאינו נאמן לעשות עצמו רשע לומר שמשהה שטר אמנה בתוך ביתו — תירץ הר"מ (מובא ברא"ש, בשטמ"ק) שהמלוה כשאומר כן ומפסיד לעצמו, אינו רשע בכך, כיון שבא לעשות תשובה ולהפסיד ממון לעצמו, משא"כ העדים כשאומרים כן אינם עושים שום טובה משל עצמם אלא מפסידים למלוה בלבד, הלכך אינם נאמנים לעשות עצמם רשעים.

מכלל דבריו אלו משמע שסובר הר"מ שגם לענין הודאת-בעל-דין, אין מועיל כאשר משים עצמו רשע, [ודוקא כאן נאמן מפני שכשמודה עושה תשובה ואינו רשע]. וכן מטיב דברי התוס' בבבא-מציעא (ג): ד"ה מה. וכן יש להוכיח מדברי הראב"ד (המובאים בר"ן להלן פרק שביעי). וע' בספר שערי ישר (ו, יב) בבואר שיטה זו. ויש חולקים. (ע"ע בחדושי בית מאיר; שו"ת אבני נזר אה"ע כט, כב לא).

(ע"ב) 'שמע מינה מדרב כהנא: עדים שאמרו אמנה היו דברינו — אין נאמנין. מאי טעמא? כיון דעולה הוא, אעולה לא חתמי'. — פרש"י: אין נאמנין להרשיע את עצמן. ומפרש הר"ן (על פי שיטת רש"י ועל סמך הסוגיא בב"מ יג.), שאף על פי ששטר זה בר-תוקף הוא, ומחייב מן הדין ויוצר שיעבוד אפילו ללא שהיתה הלואה, ומאחר שכן אין בחתימה עליו משום גזל, אף על פי כן, כיון שאסרו חכמים להשכין שטר זה, נמצא שהעדים מסייעים למלוה בחתימתם לעבור על איסור חכמים. מבואר בדבריו אלו שאף באיסור שאינו נפסל לעדות מחמתו, ולא חלים עליו דיני פסול, אף בכגון זה אינו נאמן על עצמו. [יתר על כן, לשיטת רב חסדא לעיל, מבואר ברמב"ן ובעוד ראשונים, שאפילו לומר על עצמם שאינם נוהגים בחסידות — אין נאמנים. אך על זה חלק רבא שאינו כן].

(לפרש"י, מחלוקתם אמורה בין בקטן בין בגדול כשטוענים בטענת אביהם. והתוס' מפרשים בגדול דוקא, אבל קטן אין נשבעים על טענתו כלל. ודעת הגאונים להפך, שלא נחלקו חכמים אלא בבן קטן).
מבואר בגמרא שכל זה אמור כשהבן טוענו, אבל אם מודה הלה מעצמו ללא טענת ברי מצד הבן — פטור לדברי הכל, שזה ודאי כמשיב אבידה.

א. מדובר כשקדמה תביעה להודאה—במקצת, כגון שאמר מנה הלווני אביך ביום פלוני — ברי לי שלא פרעת כלום, תנהו לי. — פרעתי לו פרס'. (עפ"י הרמב"ן בספר הזכות; קובץ שעורים).

ב. יש סוברים שאין מדובר ב'ברי' גמור אלא באומר כך פקדני אבא, ובאופן זה אמרו חכמים שאדם מעיז. (ער"ן שבועות בשם הראב"ד. וע' קוב"ש).

ג. מבואר בתוס' שאפילו יש עדים בעיקר התביעה, נאמן לחכמים משום משיב אבידה ופטור מן השבועה מתוך שהיה יכול לומר פרעתי הכל. (וכ"כ מהרש"א בדעת רש"י). והש"ך (ח"מ פה סקנ"ה) הביא בשם רב האי גאון שחולק ומחייב שבועה.

ד. הרי"ף פסק כראב"י שמשנתו קב ונקי. (וע' אבני נזר אה"ע רסה, שלפרש"י מוכח שהלכה כראב"י). והראב"ד פסק כחכמים.

דין קטן הבא בטענת עצמו — נתבאר בשו"ע מ"ב.

דפים יח — יט

כז. העדים שאמרו כתב ידינו הוא זה אבל אנוסים היינו, מחמת ממון או מחמת נפשות; קטנים היינו, פסולי עדות

היינו — האם הם נאמנים?

העדים שאמרו כתב ידינו הוא זה אבל אנוסים היינו, קטנים היינו, פסולי עדות היינו (כגון קרובים), אם אין כתב ידם יוצא ממקום אחר — נאמנים. כן סתמה משנתנו, וכדברי חכמים בברייתא, שהפה שאסר הוא הפה שהתיר. רבי מאיר אומר: אין נאמנים, כי סובר מודה בשטר שכתבו אין צריך לקיימו, שכבר הוחזק השטר על פיו ושוב אין לו טענה לפסול.

לפרש"י, רבי מאיר אמר דבריו כשהלוה מודה. והתוס' חולקים וסוברים שמדובר אף כשאין הלוה מודה, שאין העדים יכולים לפסול השטר ב'מגו'.

אמר רמי בר חמא, לא שנו אלא שאמרו אנוסים היינו מחמת נפשות אבל אנוסים היינו מחמת ממון — אין נאמנים, שאין אדם משיב עצמו רשע.

יש מי שכתב לחדש שגם באנוסים מחמת ממון שאינם נאמנים, היינו רק לענין פסול השטר, אבל אין מגבים בו כי מכל מקום אין כאן קיום. (עפ"י בית זבול ח"ב לה"ט באורך, ובוה תירץ קושית הגרעק"א).

אם יש עדים שהוא כתב ידם או שהיה כתב ידם יוצא ממקום אחר — אינם נאמנים. ואפילו באנוסים מחמת נפשות שאינם עושים עצמם רשעים, כיון שחתמו על השטר הרי זה כאילו נחקרה עדותם בבית דין ושוב אינם יכולים לחזור בהם, שכיון שהגיד העד שוב אינו חוזר ומגיד.

דף יט

כח. א. מודה בשטר שכתבו וטוען 'פרוע' או 'אמנה' — האם צריך לקיים השטר?

ב. המלוה שאמר 'שטר אמנה הוא זה' — האם הוא נאמן?

ג. אם און בידך הרחיקהו ואל תשכן באהליך עולה — כיצד?